

Temanotat

Sudan: Ærbarhet, bevegelsesfrihet og vold mot kvinner

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

Informasjonen som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

SUMMARY

Widespread conservative views on honour and dishonour have major influence on Sudanese women's lives. Individuals' and families' reputations are very important to most Sudanese. Challenging or breaking conservative norms regarding what is considered appropriate behaviour for women may have great social consequences both for the perceived transgressor and her relatives, should it become public knowledge. Preventing situations that can jeopardise the reputation of a woman and her relatives is considered very important, and as a consequence, families often impose strict limits on girls' and women's freedom of movement and social lives.

Maintaining the family's reputation in the public eye is imperative. Violence against women for transgressing conservative norms is not uncommon, but usually happens inside the family sphere, away from the public eye, as dealing with it in public would imply an implicit admittance of the family's failure in the upbringing of its daughters. Violence against or murder of women who are perceived to have brought dishonour on themselves and their families will not improve their families' social standing.

SAMMENDRAG

Utbredte konservative holdninger til ære og vanære har stor påvirkning på livene til kvinner i Sudan. Individens og familiens omdømme er svært viktig for de fleste sudanere, og det å utfordre eller bryte konservative normer for korrekt oppførsel for kvinner kan få store sosiale følger – både for den som hevdes å ha brutt normene, og for slektningene hennes – skulle det bli offentlig kjent. Det blir sett på som svært viktig å unngå situasjoner som kan sette omdømmet til kvinner og familiene deres i fare, og som følge av det, pålegger ofte familier strenge begrensninger på jenters og kvinners handlingsrom og sosiale liv.

Det ses på som svært viktig å opprettholde familiens omdømme i det offentlige rom. Voldsbruk mot kvinner som bryter konservative normer er ikke uvanlig. Dette skjer vanligvis innenfor familiesfæren, og ikke i det offentlige rom, for dersom tiltakene er synlige for utenforstående, innebærer det en implisitt innrømmelse av at familien har feilet i oppdragelsen av sine døtre. Vold mot eller drap på kvinner som menes å ha brakt vanære over seg selv og familien, vil ikke bedre familiens sosiale posisjon.

INNHold

1. Innledning	5
2. Ære og vanære i Sudan	6
2.1 Første prioritet: å unngå potensielt kompromitterende situasjoner	6
2.2 Ære, vanære og fasade	6
3. Oppførsel som bryter mot ærbarhet og som kan medføre vanære	7
3.1 Åpen opposisjon mot far/foreldre eller ektemann	7
3.2 Ugifte kvinner som lever alene	8
3.3 Å omgås menn uten «anstand»	8
3.4 Sex utenfor ekteskap	8
3.4.1 <i>Kvinner som blir gravide uten å være gift</i>	8
3.4.2 <i>Gifte kvinner som har utenomekteskapelige forhold</i>	9
3.5 Gråsoner	9
3.5.1 <i>Seksuell omgang etter undertegning av vigselskontrakt, men før bryllupsfest</i>	9
3.5.2 <i>Privatretslig inngåtte ekteskap ('urfi-ekteskap)</i>	9
3.5.3 <i>Skilsmisse</i>	10
4. Reaksjoner mot kvinner som kompromitterer slektas omdømme	10
4.1 Begrensninger på bevegelsesfrihet	10
4.2 Utfrysing	10
4.3 «Reparasjon» av tapt jomfrudom	11
4.3.1 <i>Innsetting av kunstig jomfruhinne ved kirurgisk inngrep</i>	11
4.3.2 <i>Reinfibulering</i>	11
4.4 Ekteskap – frivillig eller tvungent	11
4.5 Voldsbruk	12
4.5.1 <i>Æresdrap</i>	13
4.6 Framprovosert abort – frivillig eller tvungen	13
4.7 Bortsetting av barn	14
4.7.1 <i>Forhold for hittebarn</i>	14
4.8 Drap på nyfødte	15
5. Referanser	16

1. INNLEDNING

Holdninger til særlig kvinners ærbarhet har stor innvirkning på kvinners liv i Sudan. Et gjennomgående svært konservativt syn i samfunnet på hvem kvinner kan omgås uten at det får konsekvenser for hennes eget og hele slektas omdømme, har sterk innflytelse på kvinners bevegelsesfrihet. Siden overskridelser av konservative normer kan få konsekvenser ikke bare for den som selv bryter disse normene, men også for andre familiemedlemmer, kan kvinner møte sterke reaksjoner fra egne familiemedlemmer når de gjør normbrudd. Disse reaksjonene inkluderer også vold.

Selv om dette er et viktig bakteppe for kvinners situasjon i Sudan, foreligger det forbausende lite skriftlig kildemateriale om forhold knyttet til kvinner og ærbarhet i en sudansk kontekst.¹ Det eneste større forskningsarbeidet med delvis fokus på ærestematikk Landinfo har funnet, er monografien til den amerikanske sosialantropologen Janice Boddy (Boddy 1989). Hun tar opp æresrelaterte forhold sporadisk i monografien sin, som er basert på feltarbeider på den sudanske landsbygda ved Nilen, rundt 200 km nord for Khartum. Disse feltarbeidene ligger ganske langt tilbake i tid (fra midten av 1970- til midten av 1980-tallet), men vi refererer likevel til Boddys monografi, siden forandringene som har skjedd siden da ikke later til å ha gått i retning av større frigjøring, og fordi vi ikke har tilgang til annet forskningsmateriale med samme relevans for temaet.

Siden det finnes lite skriftlig materiale om disse forholdene, tok Landinfo opp relevante temaer med flere kilder under tjenestereisen vår til Sudan i april-mai 2008.² Særlig viktige for oss var samtalene med den sentrale Umma-politikeren Maryam as-Sadiq al-Mahdi og feministen og kommunistpartiaktivisten Nahid Gabralla, men også sosiologen Haydar Ibrahim har bidratt med relevant informasjon. Selv om disse møtene ligger flere år tilbake i tid, er det liten grunn til å tro at det har vært særlig endring rundt disse forholdene fra 2008 til i dag. Dette skyldes først og fremst at sosiale endringer av denne typen vanligvis tar lang tid, men også at alle kilder Landinfo hadde møter med under tjenestereisen september-oktober 2012, gjennomgående var enige om at situasjonen for kvinner var blitt enda vanskeligere i perioden som var gått fra vår forrige reise til Sudan.

Kjønnslemlestelse av kvinner er utbredt i Sudan, og er en skikk som blant annet legitimeres med at omskårne kvinner oppfører seg sømmeligere enn uomskårne (særlig fra menns perspektiv, se Boddy 1989, s. 59). Denne tematikken er imidlertid tatt opp i et separat temanotat (Landinfo 2012), og vil derfor bare bli berørt her i begrenset grad.

Holdningene til ære og vanære i Sudan må ses opp mot et bakteppe av forhold mellom kjønnene og synet på seksualitet og ære i den arabiske verden generelt. Landinfo vil publisere et notat om disse forholdene i regionen seinere i 2014 (Landinfo 2014), som blant annet vil inneholde en diskusjon av ulike sentrale begreper og kulturelle forhold. Inntil dette temanotatet er publisert, henviser vi til begrepsdrøftinger i Wikan 2003, s. 59-83; Wikan 2008, s. 9-21; al-Khayyat 1990, s.

---

¹ Sudan-forsker Liv Tønnessen ved Christian Michelsens institutt og Midtøsten-forsker Mona Abdel-Fadil ved Fafo bekrefter dette (e-postkontakt, mars 2014).

² Forhold for kvinner var også undertema for Landinfos reise til Sudan i september-oktober 2012, men ikke i samme grad som i 2008.

21-40 og Khader 2002, s. 141-160. Særlig viktig er Unni Wikans poenger om at arabisk har to begreper for ære, hvor særlig det ene – *'ird* – er knyttet til seksualitet og kvinners atferd, og at motsatsen til denne formen for ære ikke er skam, men vanære.

2. ÆRE OG VANÆRE I SUDAN

Sudan er et dypt konservativt land, også sammenlignet med andre arabiske land. Særlig den etnisk arabiske befolkningen i Nildalen er preget av et sterkt fokus på ære, men det gjelder også andre befolkningsgrupper i landet.³ Som i alle samfunn finner vi variasjon i hvordan folk ser på dette temaet og lar det prege det sosiale livet, både på individuelt nivå og gruppenivå, men variasjonsrommet er like fullt forholdsvis lite, utfra tilgjengelig kildemateriale å dømme.

2.1 FØRSTE PRIORITET: Å UNNGÅ POTENSIELT KOMPROMITTERENDE SITUASJONER

Mye av den allmenne faglitteraturen om kvinner og ære fokuserer hovedsakelig på voldsbruk mot kvinner som har brakt vanære over seg selv og slekta. Dette er svært viktige temaer, og vi går mer i dybden på disse lengre ute i notatet. Vi synes imidlertid det er viktig å understreke at den aller viktigste konsekvensen for det brede flertall av kvinner i samfunn med sterkt fokus på æresforhold – som Sudan – er begrensninger på friheten deres, som er ment å virke forebyggende: det vil si å innrette seg i dagliglivet slik at en unngår kompromitterende situasjoner (se Landinfo 2014, kapittel 4).

Frykten for vanære legger derfor sterke begrensninger på kvinners bevegelsesfrihet generelt, ved at kvinner ofte ikke får delta i sosiale sammenhenger hvor de omgås menn de ikke er i nær slekt med.⁴ Dette fører til at mange enten må unngå slike situasjoner helt, eller ha med seg andre kvinner og/eller nære mannlige familiemedlemmer som anstand. Slike begrensninger pålegges også kvinner familien har tillit til, siden bare det at det blir kjent at en kvinne har vært i en situasjon hvor det er teoretisk mulig at hun har brutt med konservative normer for sømmelighet, kan være nok til hun og familien er vanæret i omgivelsenes øyne.⁵

2.2 ÆRE, VANÆRE OG FASADE

Både ære og vanære handler først og fremst om hvordan en person eller et kollektiv framstår i andres øyne. Da Landinfo møtte Maryam as-Sadiq al-Mahdi og Nahid Gabralla (Ummdurman og Khartum, mai 2008), understrekte de begge at fasade og omdømme er svært viktig i Sudan, og at det spiller stor rolle om et forhold som kan

---

³ Se Landinfo 2013b, s. 6-9 for en mer utdypende redegjørelse for hvordan den politiske dominansen til arabere fra Nildalen har hatt sterk kulturell innflytelse på befolkningen ellers i landet gjennom en bevisst arabiseringspolitikk.

⁴ En slektning som defineres som nær, er en som det i henhold til islamsk rettstradisjon er forbudt å inngå ekteskap med, en *mahram* (fl. *maharim*). Se Landinfo 2014, del 2.3 og Schacht 1964, s. 162.

⁵ Maryam as-Sadiq al-Mahdi har opplyst at det forekommer at folk setter ut rykter om kvinner (motivert av misunnelse, sinne eller hevn), hvor det hevdes at de har brutt med slike normer. Å være allment kjent for uklanderlig oppførsel blir dermed også viktig for å verge seg mot slike rykter (møte i Ummdurman, mai 2008).

føre til vanære og tap av omdømme faktisk er kjent utenfor familien eller ikke. Forhold som er offentlig kjent – både faktiske normbrudd og situasjoner hvor omgivelsene er overbevist om at et normbrudd har skjedd (selv om det ikke har det) – innebærer vanære, mens faktiske normbrudd som ikke er kjent utenfor familien ikke får konsekvens av vanære i omgivelsenes syn på familien. Begge kildene var derfor klare på at sudanere flest er svært opptatt av at normbrudd som ikke er offentlig kjent må forbli skjult, og at det dermed er viktig å unngå alle reaksjonsformer som kan trekke utenforståendes oppmerksomhet til at noe vanærende kan ha skjedd.

Tilsvarende ville vi kunne forvente at normbrudd som er offentlig kjent skulle føre til at familien vil reagere mot kvinnen på en måte som er svært synlig for omgivelsene, siden det å ikke reagere kraftig på slike normbrudd, vil kunne bidra til ytterligere vanære. Her påpekte imidlertid Nahid Gabralla at hvis familien reagerer kraftig ved for eksempel å kaste ut eller bryte kontakten med en jente/kvinne hvor omgivelsene mener hun har brakt vanære over familien, så innebærer det en form for innrømmelse av at omgivelsene har rett. Hun opplyser at det er hennes inntrykk at det er vanligere at familien benekter utad at noe galt har skjedd (møte i Khartum, mai 2008).

3. OPPFØRSEL SOM BRYTER MOT ÆRBARHET OG SOM KAN MEDFØRE VANÆRE

3.1 ÅPEN OPPOSISJON MOT FAR/FORELDRE ELLER EKTEMANN

Kvinneidealet i Sudan tilsier at jenter og ugifte kvinner skal være føyelige og lydige mot eldre familiemedlemmer, særlig menn, og aller mest sin far eller ektemann. Det å stå i åpen opposisjon mot sin far/sine foreldre eller sin ektemann, vitner om at jenta/kvinnen ikke har internalisert slike viktige normer, og blir tolket som at hennes foresatte og slekt har gjort en slett jobb med oppdragelsen. Jenter og kvinner som blir sett på som stridige, ulydige og egenrådige, vil av mange forventes å oppføre seg på en måte som kan sette familiens omdømme i fare.

En illustrasjon på dette er en ung, ikke tidligere gift kvinnes mulighet til å påvirke valget av ektefelle. Her vil variasjonen først og fremst dreie seg om hvorvidt faren hennes spør hva hun selv mener om de potensielle ekteskapskandidatene som familien vurderer. Det har uansett liten betydning om hun ønsker å gifte seg prinsipielt, og det er svært uvanlig at jenter på eget initiativ oppjonerer mot farens valg av ektefelle. Å motsette seg valget vil vanligvis få liten praktisk betydning, og en som gjør det vil få et omdømme som rebelsk og vanskelig, som vil henge ved henne resten av livet (møte med Maryam as-Sadiq al-Mahdi, Ummdurman mai 2008).⁶

---

⁶ Maryam as-Sadiq al-Mahdi brukte som eksempel den medieomtalte Sana'a-saken. Sana'a er en ung sudansk kvinne, som ble tvangsgiftet til en godt voksen mann da hun var tjue. Hun flyttet hjem til foreldrene sine igjen på grunn av konflikt med ektemannen, og da manipulerte han broren hennes til å vansire henne med syre (se Sudan Tribune 2008 og Aljazeera 2008). Saken fikk stor oppmerksomhet i Sudan, men al-Mahdi understreket at det sudanere først og fremst diskuterte rundt denne saken, var hvor opprørsk og stri Sana'a var, og ikke at det var forkastelig hva ektemannen hadde gjort mot henne, eller at han ikke ble straffeforfulgt for det.

Nahid Gabralla (møte i Khartum, mai 2008) understrekte at det er stor variasjon mellom ulike familier når det gjelder hvor stor påvirkning unge kvinner har på valget av første ektefelle. Det er ganske uvanlig i urbane miljøer og i familier med et godt utdanningsnivå å tvinge døtrene sine til å gifte seg med noen de ikke ønsker. Samtidig påpekte hun at en kvinnes verge juridisk sett står fritt til å gifte henne bort fra hun er ti år gammel, hvis han mener det er i hennes interesse. Kvinners formelle rett i islam til ikke å samtykke til et ekteskap under selve vigselen, ser hun på som fullstendig teoretisk i det praktiske liv. Der hvor familien vil gifte bort en kvinne mot hennes vilje, vil protester fra hennes side med henvisning til at hun har rett til å la være å samtykke, bli oversett.

3.2 UGIFTE KVINNER SOM LEVER ALENE

Det regnes som helt uakseptabelt for ugifte kvinner å leve alene. Dette gjelder også voksne, fraskilte kvinner. Ugifte kvinner forventes å dele husstand med et nært, mannlige familiemedlem – vanligvis sin far, men hun kan også være en del av husholdningen til en annen nær mannlige slektning.

Kvinnelige studenter kan til nød bo i studentboliger hvor bare kvinner har adgang, men slike studentboliger har et problematisk omdømme i dagens Sudan (møte med Nahid Gabralla, Khartum mai 2008).

3.3 Å OMGÅS MENN UTEN «ANSTAND»

I henhold til islamsk tradisjon, skal menn og kvinner som ikke er nært i slekt unngå omgang med hverandre uten at andre er til stede. Et utsagn fra profeten Muhammad brukes til å underbygge dette: «Når en mann er alene med en kvinne, er djevelen den tredje som er til stede.» Ansvar for å unngå slike situasjoner blir overveiende lagt på jenter og kvinner.

Mange sosiale situasjoner er forholdsvis uproblematisk, fordi det er andre mennesker til stede, men det skal ikke mye til før en kan bli gjenstand for mistanke. Selv noe så banalt som at en kvinnelig student er alene i et klasserom med en mannlige student eller lærer, at en kvinne oppholder seg alene i et butikklokale med en mannlige ekspeditør eller at en kvinne tar heisen i et offentlig bygg med en mann, kan føre til mistanke om at oppførselen deres ikke har vært uklanderlig.

Selv når en kvinnes og en manns familier diskuterer en mulig forlovelse dem imellom, er det sosialt tabu at de to skal omgås uten at andre er til stede. Det samme gjelder for forlovede par, helt fram til bryllupsfesten er avholdt (se del 3.5.1).

3.4 SEX UTENFOR EKTESKAP

Sex utenfor ekteskap er fremdeles allment regnet som fullstendig uakseptabelt i Sudan.

3.4.1 Kvinner som blir gravide uten å være gift

Graviditet utenfor ekteskap er en sosial katastrofe for sudanske kvinner, men det forekommer likevel. I hovedstadsområdet er det gjort anslag som tilsier at én av fire kvinner har seksuelle forhold før de blir gift (Abdulrahman 2011).

Som nevnt ovenfor, vil reaksjonene på graviditet utenfor ekteskap avhenge av om det blir kjent utenfor familien at en kvinne er gravid, eller om det lar seg skjule for omgivelsene.

I noen tilfeller klarer kvinner å skjule at de er gravide for familien for en stund. Tatt i betraktning at ugifte sudanske kvinner stort sett bor sammen med familien, og at mange bor trangt, kan dette være vanskelig – selv tidlig i svangerskapet. En del kvinner vil på egenhånd få avsluttet svangerskapet, og dermed vil ikke familien eller andre nødvendigvis vite om at hun har vært gravid.

Der hvor familiemedlemmer får vite at en ugift kvinne er gravid – enten fordi hun forteller det, eller fordi de oppdager det av seg selv – vil familien måtte reagere. Maryam as-Sadiq al-Mahdi opplyser at bare kjennskapet til at en kvinne har hatt et utenomekteskapelig forhold til noen er nok til at hun blir uglesett og utfrosset, og at hun selv og familien er vanæret. Graviditet vil være enda mer alvorlig. Nahid Gabralla understreker at det å holde familiens fasade intakt er alfa og omega for sudanere flest, og at familiers handlinger som reaksjon på at en ugift kvinne i familien blir gravid, dreier seg om å sikre fasaden gjennom at dette ikke blir kjent utenfor familien (møter i Ummdurman og Khartum, mai 2008).

3.4.2 Gifte kvinner som har utenomekteskapelige forhold

Også for gifte kvinner er det viktig å oppføre seg sømmelig. Ifølge Maryam as-Sadiq al-Mahdi er det ikke uvanlig at menn som finner ut at ektefellen har vært utro, dreper henne. Videre mente hun det var utbredt sosial aksept for at ektemenn bruker vold – og til og med begår drap – i slike situasjoner (møte i Ummdurman, mai 2008).⁷

3.5 GRÅSONER

3.5.1 Seksuell omgang etter undertegning av vigselkontrakt, men før bryllupsfest

I henhold til islamsk rettstradisjon er et ekteskap juridisk gyldig når vigselkontrakten er undertegnet og paret har hatt seksuelt samvær. Nahid Gabralla har imidlertid påpekt at hvis ektefeller har seksuell omgang etter undertegningen av vigselkontrakten, men før bryllupsfeiringen som markerer den sosiale overgangen fra enslig til gift, så ses det på som problematisk blant sudanere flest. En eventuell graviditet i denne perioden blir dermed en stor skandale, på tross av at paret juridisk sett er gift også før bryllupsfesten (møte i Khartum, mai 2008).

3.5.2 Privatrettslig inngåtte ekteskap ('urfi-ekteskap)

De siste tiårene har det vært et fenomen i flere arabiske land at særlig studenter inngår såkalte 'urfi-ekteskap. Dette er ekteskap som inngås ved at paret i nærvær av to vitner undertegner vigselkontrakt sammen, men hvor ektefellenes familier og omgivelsene ellers ofte er helt ukjente med ekteskapet, både i forkant og etterkant. Ofte unnlater ektefellene også å registrere ekteskapet hos myndighetene.

Nahid Gabralla pekte på at sosiale tradisjoner er viktigere enn juridiske formkrav her, og at slike ekteskap ikke har sosial legitimitet i Sudan – igjen fordi de ikke følges av

---

⁷ I tradisjonell islamsk rett blir ikke slike drap gjenstand for straff: «There is further no liability [...] if a man surprises his wife or female *mahram* in unlawful intercourse and kills her and/or her accomplice» (Schacht 1964, s. 184).

noen offentlig markering av den sosiale overgangen fra enslig til gift (møte i Khartum, mai 2008).

3.5.3 Skilsmisse

Skilsmisse ses på med skepsis generelt i Sudan, uavhengig av årsaken til skilsmissen. Skilsmisse er imidlertid ikke noe æresrelatert tema, med mindre de konkrete årsakene til skilsmissen er knyttet til at en kvinne har brutt med æresnormene i samfunnet, eller at det er mistanke om at det er det som ligger bak.

4. REAKSJONER MOT KVINNER SOM KOMPROMITTERER SLEKTAS OMDØMME

I dette kapitlet ser vi på hvilke virkemidler som kan bli brukt mot kvinner i situasjoner hvor de blir tillagt ansvar for å ha kompromittert slektas omdømme, og brakt vanære over den, utover formaninger og irettesettelser.

4.1 BEGRENSNINGER PÅ BEVEGELSESFRIHET

Der det blir kjent innad i familien at en kvinne har oppført seg på en sånn måte at det kan sette familiens omdømme i fare, vil det kunne få flere konsekvenser for hvordan hun blir behandlet av andre familiemedlemmer. Slikt fører ofte til at kvinner blir ilagt enda større begrensninger på bevegelsesfriheten sin enn de var pålagt fra før – ved at de får forlate hjemmet i mindre grad, og/eller ikke får gjøre det uten «anstand» (møte med Nahid Gabralla, Khartum mai 2008).

Det kan også føre til isolasjon internt i familien – for eksempel ved at de ikke får ha så mye omgang med søstre eller andre kvinnelige slektninger (kanskje særlig yngre søstre og kusiner, som de regnes å kunne ha dårlig innflytelse på).

4.2 UTFRYSING

I tilfeller hvor det er blitt offentlig kjent at kvinner har brakt vanære over slekta, har Maryam as-Sadiq al-Mahdi fortalt at slekta kan komme til å bryte kontakten med henne. Kvinner som har «dårlig» omdømme blir også uglesett av omgivelsene og ofre for utfrysing. I et samfunn hvor familie, slekt og annet nettverk utgjør det økonomiske og sosiale sikkerhetsnettet for befolkningen, og det finnes svært få andre alternativer, skaper dette store problemer for dem som blir utsatt for det – både sosialt og praktisk (møte i Ummdurman, mai 2008).

Som allerede bemerket, kan det å kaste ut eller bryte kontakten med en jente/kvinne hvor omgivelsene mener hun har brakt vanære over familien, oppfattes som en form for innrømmelse av at omgivelsene har rett i sin fordømmelse (møte med Nahid Gabralla, Khartum mai 2008). Nahid Gabralla hadde inntrykk av at det er vanligere at familien benekter utad at noe galt har skjedd (møte i Khartum, mai 2008). Landinfo understreker at det at familien nekter utad for at noe galt har foregått, ikke er noe hinder for at de forholder seg til forholdet på en helt annen måte internt i familien.

4.3 «REPARASJON» AV TAPT JOMFRUDOM

Tap av jomfrudommen få store sosiale konsekvenser. Dobbelmoral er utbredt, slik at kvinner kan presses av kjærester og forloveder til å ha sex, og siden bli forlatt av dem – noen ganger nettopp fordi de bøyde av for presset. Selv om dette ikke blir kjent for andre enn kvinnen og hennes tidligere partner, vil det likevel kunne bli et problem seinere, siden hun vil kunne bli konfrontert med at hun ikke er jomfru ved ekteskap med en annen mann.

4.3.1 Innsetting av kunstig jomfruhinne ved kirurgisk inngrep

Det finnes kirurgiske inngrep hvor kvinner får innsatt en kunstig jomfruhinne, og slike inngrep er omdiskutert i en rekke land i den arabiske verden (se for eksempel El Feki 2013, s. 116-118). Landinfo har ingen konkret informasjon om hvor utbredt det er med slike inngrep i Sudan, men regner med at det finnes kirurger som tilbyr dem, om enn ikke nødvendigvis åpent.

4.3.2 Reinfibulering

Som nevnt i innledningen, er kjønnslemlestelse svært utbredt i Sudan. Nahid Gabralla fortalte til Landinfo i 2008 at i tilfeller hvor kvinner har vært gjennom kjønnslemlestelse med såkalt infibulering (sammensyng, se Landinfo 2012a, s. 5 og s. 10-11) vil reinfibulering ofte bli gjennomført hvis familien får vite at en ugift kvinne har hatt sex med en mann. Reinfibulering vil gjøre det vanskelig for en framtidig ektemann å oppdage at kvinnen har hatt seksuell omgang før ekteskapet.

4.4 EKTESKAP – FRIVILLIG ELLER TVUNGENT

Særlig i tilfeller hvor seksuell omgang utenfor ekteskap har ført til graviditet, vil et hastig ekteskap mellom kvinnen og mannen hun er blitt gravid med bli sett på som én mulig løsning. Maryam as-Sadiq al-Mahdi mener at å forsøke å få mannen til å ta ansvar på denne måten, er den vanligste løsningen når kvinner blir gravide utenfor ekteskap (møte i Ummdurman, mai 2008).

Denne løsningen er imidlertid mest realistisk hvis paret er et stykke inne i en forlovelsesprosess, som innebærer at begge er godkjent av sine respektive kommende svigerfamilier som passende ekteskapskandidater.⁸ Samtidig kan det at en kvinne har gått med på å ha sex med sin forlovede i seg selv være en grunn for forlovedens familie til å forkaste henne som ekteskapskandidat, siden hun gjennom det har vist seg som mindre ærbar enn hva det er vanlig å forvente i Sudan. For at dette skal gå upåaktet hen hos omgivelsene, bør ekteskapsinngåelsen heller ikke skje altfor forhastet, samtidig som fødselen bør skje så seint etter bryllupet som mulig, for ikke å vekke mistanke om at barnet ble unnfanget før ekteskapet ble inngått og bryllupsfesten avholdt.

Tidvis kan også kvinner inngå ekteskap med menn som ikke er barnefarene. Dette kan være en mann som er villig til å gifte seg og påta seg farskapet utad, fordi han har andre grunner til å ønske å inngå ekteskap med kvinnen det gjelder – for eksempel fordi det innebærer at han vil få gifte seg med en kvinne han ikke ville kunnet få

---

⁸ Forlovelsesprosessen – fra identifisering av aktuelle kandidater fram til inngått ekteskap – kan være svært langvarig i arabiske land, se Landinfo 2013a, s. 2-5 for en beskrivelse av denne prosessen i Sudans naboland Egypt.

under omstendigheter hvor familien hennes kunne vært mer kresne.⁹ I visse tilfeller kan det også dreie seg om en mann som ikke er kjent med at kvinnen er gravid, og som må lures til å tro at han faktisk er barnefaren. Uansett kan ikke en kvinne i en slik situasjon giftes bort til en det er oppsiktsvekkende at får gifte seg med henne. Det vil i seg selv kunne skape spekulasjon om at det kan tolkes som et tegn på at hun «måtte» gifte seg.

Kvinner i denne situasjonen vil gjennomgående ha enda mindre de skulle ha sagt rundt ekteskapsinngåelsen og valg av ektefelle enn de normalt ville hatt, og heller nærmest forventes å være takknemlige for at familien bidrar til å finne en løsning som ikke innebærer sosial katastrofe.

4.5 VOLDSBRUK

Det er allmenn aksept i Sudan for at foreldre bruker vold mot barn i oppdragelsen, og at menn bruker vold mot ektefellen sin når han mener hun har oppført seg galt. I tilfeller hvor familien oppdager at ugifte kvinner som bor hjemme har oppført seg på en måte som kan føre til vanære, er det ikke uvanlig at det blir reagert med voldsbruk mot dem – kanskje særlig i affekt. Det vil både virke som straff for henne det gjelder, og avskrekkende på andre jenter og kvinner i familien. Både Maryam as-Sadiq al-Mahdi og Nahid Gabralla bekreftet at det er utbredt forståelse for at særlig mannlige familiemedlemmer i slike situasjoner tyr til vold mot kvinner i raseri over den potensielle vanæren. Samtidig vil det være viktig at dette ikke blir kjent utenfor familien, siden det i seg selv vil kunne skade familiens omdømme, ved at straffen blir tolket som en indikasjon på at den som er utsatt for vold ikke har overholdt normene for sømmelig oppførsel.

Maryam as-Sadiq al-Mahdi og Nahid Gabralla avviste imidlertid helt at slik voldsbruk kan gjøre noe positivt for omdømmet i en sudansk sammenheng. De understrekte at det faktisk ikke fører til at vanæren blir mindre eller forsvinner, og at det heller ikke er noen forventning i samfunnet om at det skal reageres med vold (møter i Ummdurman og Khartum, mai 2008).

Det er for øvrig uvanlig å gå til politiet for å anmelde nære slektninger for voldsbruk, fordi det blir sett på som sosialt uakseptabelt å involvere utenforstående i noe som ses på som et privat anliggende. Folk tenker gjennomgående først og fremst på faren for mulig omdømmetap for familien og slekta, om det skulle bli offentlig kjent ved at politiet eller andre utenfor familien involveres. Forholdene som det voldsutsatte familiemedlemmet må leve under, har mindre fokus (møte med Nahid Gabralla, Khartum mai 2008).

---

⁹ Vi understreker at det her ikke vil være snakk om menn av (tydelig) lavere sosial status enn kvinnen, derimot om menn av noenlunde tilsvarende eller bedre sosial bakgrunn, men som ikke er like vellykkede eller attraktive som brudens verdi på ekteskapsmarkedet i utgangspunktet skulle tilsi.

I muslimske ekteskap er det et ekteskapsvilkår at det er sosial balanse mellom ektefellene – innenfor islamsk rett kalt *kafa'a*. Ubalanse vil praktisk sett bare gå i mannens favør. Som Tove Stang Dahl formulerer det: «Vel kan bruden heves til brudgommens sosiale nivå om han velger en brud under sin stand. Men i det omvendte tilfelle trer *kafa'a* i virksomhet: En brudgoms svakere sosiale stilling vil innebære en mesallianse som ikke uten videre godtas, hverken sosialt eller rettslig» (Dahl 1992, s. 65).

4.5.1 Æresdrap

Nahid Gabralla har opplyst at æresdrap er uvanlig i Sudan, og at så alvorlig voldsbruk heller ikke ville kunne bidra til å gjenopprette et ødelagt omdømme for en kvinnes familie (møte i Khartum, mai 2008). Dermed er det å forvente at slike drap vanligvis vil være affekthandlinger, og ikke planlagt, siden det ikke er noen forventning om at familiemedlemmer skal «ta affære» på den måten (selv om det altså er stor aksept for at det blir brukt vold som en følge av raseri og fortvilelse over mulig vanære), og fordi et slikt drap uansett ikke vil bidra til at familiens omdømme blir bedre.

Den amerikanske sosialantropologen Janice Boddy fant imidlertid at befolkningen i området hvor hun gjorde feltarbeid på 1970- og 1980-tallet, så det som en rett, og til og med en plikt, for mannlige familiemedlemmer å drepe kvinnelige slektninger som blir gravide utenfor ekteskap:

First, a woman must be married: before conceiving, she must have been made the legal spouse of a man who has obtained from her father, brothers, or guardian rights of access to her reproductive potential. Should she become pregnant out of wedlock, whether before marriage or through adultery, her male kin have the right – even the duty – to kill her for so dishonoring her family.

Sometimes (though rarely, I am told) a woman shamed escapes and survives to give birth (Boddy 1989, s. 76).

Boddy har utdypet temaet overfor Landinfo (e-post, mai 2014), og opplyst at hun spurte folk i området hvor hun drev feltarbeid om de kjente til konkrete tilfeller. Da måtte de tenke lenge etter, uten å kunne peke på annet enn tilfeller i nabolandsbyer hvor de mistenkte at denne typen forhold lå bak, og at det var «mange år siden». Boddy påpeker at selv om muligheten for drap på en kvinne som har brakt vanære over familien fortsatt virker avskrekkende, er det svært lite sannsynlig at det vil skje, siden det ikke vil kunne gjenopprette det ødelagte omdømmet likevel – i likhet med hvordan Nahid Gabralla og Maryam as-Sadig al-Mahdi har argumentert overfor Landinfo.

Her konkluderer derfor Landinfo at forholdene i Sudan skiller seg fra land som blant annet Irak og Syria i Levanten, hvor det i visse miljøer er slik at «vanære kan vaskes vekk med blod». Dette foregår ofte ved at et mannlige familiemedlem pekes ut av slektas eldre til å begå drap på et kvinnelig familiemedlem som har brakt vanære over familien sin i omgivelsenes øyne. Ingenting tyder på at denne formen for æresdrap er noe fenomen i Sudan.

4.6 FRAMPROVOSERT ABORT – FRIVILLIG ELLER TVUNGEN

Abort er bare tillatt i Sudan hvis en kvinne er blitt gravid etter voldtekt, eller det er fare for livet hennes (Kinaro, Ali, Schlangen & Mack 2009, s. 71).¹⁰ Likevel er framprovosert abort ganske utbredt i Sudan, selv om kvinner ikke oppfyller disse kriteriene, men da skjer inngrepene i hemmelighet.

---

¹⁰ Det er ikke konsensus i synet på framprovosert abort innenfor islamsk rettspraksis (al-Mawrid 2009).

Særlig ugifte kvinner går til jordmødre eller personer som praktiserer tradisjonell medisin, fordi de frykter fordømmelse og ydmykelse hos andre, for eksempel leger (s. 74). Mange opplever farlige komplikasjoner etter inngrepene, og blir nødt til å søke medisinsk hjelp (s. 74; Abdulrahman 2011).

Abort ved uønsket graviditet skjer både på kvinnes eget initiativ, på initiativ fra familie, eller en kombinasjon (Kinaro, Ali, Schlangen & Mack 2009, s. 75). Høyst sannsynlig opplever en del kvinner press eller tvang fra familien til å ta abort.

Nahid Gabralla understreker at mange sudanere vil være mye mer opptatt av familien og slektas omdømme, enn av at mange muslimer mener framprovosert abort strider mot islamsk lære. Hun opplyser at ulovlige aborter er vanlig ved graviditet utenfor ekteskap (møte i Khartum, mai 2008).

4.7 BORTSETTING AV BARN

En annen mulig løsning på graviditet utenfor ekteskap kan være å la kvinnen bære fram barnet, men at det så settes bort kort tid etter fødsel. Dette må i tilfelle skje helt skjult for omgivelsene, for å unngå vanære – noe som kan innebære at den gravide ikke får nødvendig medisinsk oppfølging under svangerskapet, av frykt for at det kan føre til at graviditeten blir kjent utenfor familien.

Kort tid etter fødsel vil så barnet i hemmelighet bli etterlatt, for eksempel på trappa til et sykehus eller barnehjem. Ifølge Nahid Gabralla er dette vanligere blant arabere enn blant andre etniske grupper, særlig med opprinnelse i Sør-Sudan eller perifere områder av Sudan, for, som hun påpeker, hittebarn i Khartum har gjennomgående arabisk utseende (møte i Khartum, mai 2008).

4.7.1 Forhold for hittebarn

Hittebarnas videre skjebne er vanskelig. Barn som ikke har noen far som vedkjenner seg farskapet juridisk, møter flere problemer i Sudan. Uten noen juridisk far, har ikke et barn noen farslinje, og har formelt verken slektstilhørighet eller arverettigheter. Det er videre praktisk vanskelig å få fødselsregistrert barnet, fordi det ikke vil være mulig å legge inn opplysninger om far, farfar og slektstilhørighet, slik det forventes.¹¹

Et annet problem er at det er en utbredt forestilling i Sudan (som i flere andre arabiske land) at dårlig moral går i arv, ut fra tankegangen at et barn født av en mor som har hatt et seksuelt forhold utenfor ekteskap, vil ha vanskelig for å følge etablerte normer rundt sømmelighet som voksen – selv om det blir oppdratt i tråd med disse normene.

Sosialantropologen Janice Boddy presenterer synet til landsbyboere i Nildalen nord for Khartum på denne måten:

Children born outside of wedlock lack an essential morality with which the legally born are innately imbued. Awlād harām, “forbidden children,” are thought to be criminals by nature. They are held incapable of socially acceptable behaviour, unwilling or unable even to clean themselves or engage in civil communication. Illegitimate children are severely stigmatized,

---

¹¹ I Sudan brukes ikke etternavn slik vi gjør i Norge. Slektsnavn er et supplerende navn, som eventuelt registreres i tillegg til en persons eget fornavn, fars fornavn og farfars fornavn (se Landinfo 2012b, s. 6-9 og 15-16).

feared, and shunned by all; only with considerable difficulty, say villagers, might they overcome their inherent disabilities to lead upstanding lives (Boddy 1989, s. 76-77).

Sosiologen Haydar Ibrahim Ali har opplyst til Landinfo at hittebarn som etterlates som nevnt ovenfor, som oftest blir plassert på barnehjem. Sudanere går generelt ut fra at barnehjemsbarn er hittebarn født utenfor ekteskap, og Haydar Ibrahim Ali påpekte at synet på disse barna gjør det nærmest utenkelig at noen tar dem til seg som fosterbarn eller adoptivbarn (møte i Khartum, mai 2008). Janice Boddys informanter så på adopsjon som generelt utenkelig (1989, s. 77).

4.8 DRAP PÅ NYFØDTE

Den kanskje aller mest drastiske mulige reaksjonen på graviditet utenfor ekteskap, er å la kvinnen bære fram barnet, men så å ta det av dage etter fødsel. Maryam as-Sadiq al-Mahdi mente dette ennå forekommer på landsbygda i Sudan (møte i Ummdurman, mai 2008).

5. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Abdulrahman, Mohammed (2011, 19. september). Jailed for abortion in Sudan: "No regrets". *Radio Netherlands Worldwide*. Tilgjengelig fra <http://www.rnw.nl/english/article/jailed-abortion-sudan-no-regrets> [lastet ned 29. august 2014]
- Aljazeera (2008, 8. mars). Acid attack raises women's rights issue in Sudan. *Aljazeera*. Tilgjengelig fra YouTube på <http://youtu.be/flqyYAIR7Og> [lastet ned 29. august 2014]
- Boddy, Janice (1989). *Wombs and alien spirits – Women, men, and the Zār cult in northern Sudan*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Dahl, Tove Stang (1992). *Den muslimske familie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- El Feki, Shereen (2013). *Sex and the citadel – Intimate life in a changing Arab world*. London: Chatto & Windus.
- Khader, Naser (2002). *Ære og skam – Det islamiske familie- og livsmønster i Danmark og Mellemøsten (udvidet og revideret udgave)*. København: Borgen.
- Al-Khayyat, Sana (1990). *Honour & shame – Women in modern Iraq*. London: Saqi.
- Kinaro, J., Ali, T.E.M., Schlangen, R. & Mack, J. (2009). Unsafe abortion and abortion care in Khartoum, Sudan. *Reproductive Health Matters* 17(34), 71-77. Tilgjengelig fra <http://www.rhm-elsevier.com/article/S0968-8080%2809%2934476-6/abstract> [lastet ned 29. august 2014]
- Landinfo (2012a, 6. februar). *Sudan: Kjønnsløstelse av kvinner*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/1984/1/1984_1.pdf [lastet ned 29. august 2014]
- Landinfo (2012b, 7. mars). *Navneskikker i arabiske land*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/2018/1/2018_1.pdf [lastet ned 29. august 2014]
- Landinfo (2013a, 9. april). *Egypt: Ekteskap – sosiokulturelle forhold*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/2337/1/2337_1.pdf [lastet ned 29. august 2014]
- Landinfo (2013b, 7. november). *Sudan: Forhold for grupper med tilknytning til Darfur, Sør-Kordofan og Blå-Nilen*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://landinfo.no/asset/2607/1/2607_1.pdf [lastet ned 29. august 2014]
- Landinfo (2014). *Midtøsten/Nordafrika: Ærbarhet, bevegelsesfrihet og vold mot kvinner*. Oslo: Landinfo.

Rapporten er planlagt utgitt høsten 2014.

- al-Mawrid (2009, 13. oktober). *Question and answer: Abortion*. Lahore: al-Mawrid. Tilgjengelig fra http://al-mawrid.org/pages/questions_english_detail.php?qid=374&cid=227 [lastet ned 29. august 2014]
- Schacht, Joseph (1964). *An introduction to Islamic law*. Oxford: Clarendon Press.
- Sudan Tribune (2008, 2. mars). Unspeakable tragedy shatters the life of a young Sudanese girl. *Sudan Tribune*. Tilgjengelig fra <http://www.sudantribune.com/spip.php?article26217> [lastet ned 29. august 2014]
- Wikan, Unni (2003). *For ærens skyld: Fadime til ettertanke*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wikan, Unni (2008). *Om ære*. Oslo: Pax.

Muntlige kilder

- Haydar Ibrahim, sosiolog og leder for Senteret for Sudan-studier (Markaz ad-dirasat as-sudaniyya). Møte i Khartum, mai 2008.

- Janice Boddy, antropolog ved University of Toronto. E-postkontakt, mai 2014.
- Liv Tønnessen, statsviter og Sudan-forsker ved Chr. Michelsens Institutt. E-postkontakt, mars 2014.
- Maryam as-Sadiq al-Mahdi, lege og politiker i Umma-partiet. Møter i Ummdurman, mai 2008 og oktober 2012.
- Mona Abdel-Fadil, antropolog og Midtøsten-forsker ved Fafo. E-postkontakt, mars 2014.
- Nahid Gabralla, kvinneaktivist og politiker i kommunistpartiet. Møter i Khartum, mai 2008 og oktober 2012.